

1994-01-01

ปาฐกถา นำ เรื่อง วิถีชีวิตปัญหาการพัฒนาในทศวรรษหน้ากับวัฒนธรรมทางวิชาการ ของมหาวิทยาลัย

ประเวศ วะสี

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/cujss>

Part of the [Social and Behavioral Sciences Commons](#)

Recommended Citation

วะสี, ประเวศ (1994) "ปาฐกถา นำ เรื่อง วิถีชีวิตปัญหาการพัฒนาในทศวรรษหน้ากับวัฒนธรรมทางวิชาการของมหาวิทยาลัย," *Journal of Social Sciences*: Vol. 29: Iss. 3, Article 2.
Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/cujss/vol29/iss3/2>

This Article is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Social Sciences by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

ปาฐกถา
เรื่อง
วิกฤติปัญหาการพัฒนาในทศวรรษหน้ากับ
วัฒนธรรมทางวิชาการของมหาวิทยาลัย

ประเวศ วะสี

เรื่องวิกฤตการณ์พัฒนาประเทศที่เป็นหัวข้อ ในการพูดครั้งนี้เน้นสังคมไทยก็มีชื่อเสียงไปทั่วโลกว่าเป็นประเทศที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจสูง มีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจาก 8% จนถึง 11% ซึ่งก็คงจะมีข้อดีหลายอย่างที่ตรงนี้คงไม่มีแต่ข้อเสียอย่างเดียว เช่นเดียวกับสิ่งต่างๆ ซึ่งมีทั้งข้อดีข้อเสีย เรื่องที่เอามากำหนดเป็นหัวข้อเรื่อง การสัมมนาเส้นทางนิคส์ เรื่องนิคส์มีการพูดกันมากในเวทีต่างๆ และก็รู้สึกว่าจะไม่ตกลงกันก็คงมีการโต้เถียงกัน บางคนก็เห็นว่าดี บางคนก็เห็นว่าไม่ดีต่างๆ ผมคิดว่าโจทย์ไม่ได้อยู่ที่ตรงนี้ เรื่องการตั้งโจทย์นั้นสำคัญ ถ้าตั้งโจทย์ไม่ตรงก็หลงไปอยู่ตรงนั้น เพราะโจทย์ไม่ได้อยู่ที่นิคส์หรือไม่เป็นนิคส์ ไม่ได้อยู่ตรงจุดนี้ อุตสาหกรรมนี้ยังต้องพัฒนา เมื่อประเทศมีความต้องการมากขึ้น การพัฒนาเศรษฐกิจมากขึ้น ประเทศต่างๆ ก็พยายามพัฒนาอุตสาหกรรม โจทย์ไม่ได้อยู่ที่ว่าจะพัฒนาอุตสาหกรรมหรือไม่พัฒนาอุตสาหกรรม ใช้นเวลานานแต่โจทย์อยู่ที่ว่าพัฒนาอย่างไร พัฒนาอุตสาหกรรมเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา พัฒนาอย่างไรจึงจะได้สมดุลทั้งการพัฒนาเศรษฐกิจ พัฒนาสิ่งแวดล้อม พัฒนาสังคม ไปพร้อมกันด้วย หรืออย่างที่พูดกันจะใช้โจทย์นี้ได้ เพราะว่าพูดกันมากทั่วโลก คือการพัฒนาแบบยั่งยืนหรือ Sustainable development เพราะว่าขณะนี้มีความตื่นตัวกันทั่วโลก ถ้าใครไปสำรวจดูจะพบว่าการพัฒนาขณะนี้ที่กำลังทำกันอยู่เป็นการพัฒนาแบบไม่ยั่งยืนเป็น Unsustainable development แม้แต่จะดูเติบโตทางเศรษฐกิจก็มีความทันสมัยต่างๆ แต่ก็ดูเข้าไปลึกแล้วคงอยู่ได้ไม่นาน พัฒนาแบบนี้ไม่ยั่งยืนมีคนเขียนหนังสือเป็นคนออสเตรเลีย เขาเป็นผู้อำนวยการศูนย์เซนเตอร์ที่ว่าด้วยการ Research resource and development เขาบอกว่าถ้าพิจารณาประวัติศาสตร์เขาวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์

ประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ ย้อนกลับไปถึงขณะนี้มนุษย์ชาติอยู่มาประมาณล้านปีสองล้านปี แก่แสนเก้าหมื่นปีเป็นชีวิตในยุคดึกดำบรรพ์ ล่าสัตว์ เก็บผลไม้กินในป่า แก่แสนเก้าหมื่นปีหมื่นปีที่ผ่านมารเริ่มต้นยุคเกษตรกรรมขึ้น และ 200-300 ปีที่ผ่านมาเริ่มต้นในยุโรปเกิดอุตสาหกรรมขึ้น ที่ตรงนี้มี การเปลี่ยนแปลงในเรื่องการบริโภค (Consumption) ถ้าไปดูอัตราการบริโภคขณะนี้ซึ่งเข้าใจว่าเป็น Techno-Metabolism เหมือนร่างกายคนนั้นมี Metabolism ของมัน เป็น Metabolism ใช้วัตถุ และพลังงานสูงมาก ในรายงานอันนั้นเขาบอกว่าสมัยเชคส์เปียร์ ซึ่งก็ไม่กี่ร้อยปีนี่เอง สูงกว่าสมัยเชคส์เปียร์ 50 เท่ากับการบริโภคของคนโดยเฉลี่ย ถ้าของเราเทียบกันไปกับคนครึ่งกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา อาจจะสูงกว่านั้นอีกขณะนี้ ตัว Consumption เพราะฉะนั้นเขาว่าจะเป็นยุคสมัยของมนุษย์ที่มีช่วงปัจจุบัน ถ้าเปรียบเทียบกับยุคที่ผ่านๆ มา เพราะมันเปลี่ยนแปลงไม่ได้ เพราะเนื่องจากการใช้วัตถุและพลังงานสูงมาก มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทางอื่น ๆ ซึ่งจะกระทบกลับมาที่มนุษย์อีกที เพราะฉะนั้นเป็นช่วงที่สั้นที่สุดในช่วง และขณะนี้ทั่วโลกพยายามแสดงว่าการพัฒนาแบบยั่งยืน Sustainable Development นั้นจะเป็นอย่างไร และมาตรงนี้เป็นโจทย์ไม่ใช่เป็นนิคส์ หรือไม่เป็นนิคส์ที่ตรงนั้น โจทย์ไปใหญ่กว่านั้นมาก ที่นี้การพัฒนาแบบยั่งยืนจะเป็นอย่างไรจะมองอย่างไรประกอบความคิดหรือมโนทัศน์ หรือ Concept ในเรื่องนี้จะเป็นอย่างไร เห็นได้ชัดเลยว่ามหาวิทยาลัยต้องเข้ามาแล้วเพราะเป็นเรื่องยาก เรื่องยากมากวิธีหนึ่งที่มีผู้มองว่าทำอย่างไร จะมีระบบเศรษฐกิจที่ยั่งยืน economic sustainability ทำอย่างไรจึงจะมีสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน environmental sustainability ทำอย่างไรจะมีสังคมที่ยั่งยืน social sustainability เข้ามาเกี่ยวข้องอย่างที่เขียนไว้เป็นวงที่เกี่ยวกัน มองเรื่องเดียวโดดๆ คงจะเกิดปัญหา คงจะเกิดเรื่อง และคงไม่ยั่งยืน อย่างการพัฒนาเศรษฐกิจในช่วงที่ผ่านมา ถึงแม้จะมีการพัฒนาเศรษฐกิจเติบโตมากแต่เนื่องจากมองเรื่องเศรษฐกิจโดดๆ ไม่มองเรื่องสิ่งแวดล้อมกับสังคม ก็เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมอย่างรุนแรง สิ่งแวดล้อมของเรา อันนี้พูดกันมาเยอะแล้ว ป่าของเราซึ่งเคยมีเนื้อที่เยอะแยะ 321 ล้านไร่เมื่อ 30 ปีก่อน กว่า 220 ล้านไร่เป็นป่า 60% ของเนื้อที่ 30 ปี ที่ผ่านมานี้ ขณะนี้ลดลงเหลือน้อยกว่า 28% ในภาคอีสานเหลือน้อยกว่า 14% บางจังหวัดเหลือเปอร์เซ็นต์เดียว ที่มหาสารคามเหลือเปอร์เซ็นต์เดียวของเนื้อที่เป็นป่า ร้อยเอ็ดเหลือ 2% เพราะฉะนั้น แห้งแล้ง มันเกิดความยากจน เกิดฤดูกาลแปรปรวน เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติเพิ่มขึ้นต่างๆ นานา และคงมีมากขึ้น ถี่ขึ้น เพราะเกิดวิกฤติสิ่งแวดล้อมอย่างที่เห็นทางด้านสังคม เกิดช่องว่างมากขึ้นตรงนี้ชัดเจนไปดูตัวเลขทางเศรษฐกิจได้ ช่องว่างอันนี้ถ่างขึ้น สังคมชนบทเกิดความล่มสลาย เกิดขึ้นไม่ได้เพราะมันล้มละลายที่ตรงนี้ อพยพเข้าเมืองเกิดสลัมในเมือง เกิดคนจนในเมืองเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็วและกำลังเป็นปัญหาใหญ่เกิดวิกฤติการณ์เรื่องคนจนในเมือง

และแก่มากในการสัมมนาจะมีการพูดถึงเรื่องสลัม เรื่องคนจน เรื่องอะไรต่างๆ ไม่เฉพาะในกรุงเทพฯ ตอนนี้ ตามเมืองต่างๆ กำลังเกิดที่เชียงใหม่ ขณะนี้มีคนจนอยู่ในสลัมเชียงใหม่ 80,000 คนแล้ว กำลังเพิ่มอย่างรวดเร็ว เคยมีหมอคนหนึ่งเขาไปวิจัยไปเข้าบ้านอยู่เลยในสลัม เข้าบ้านอยู่หลายเดือนอยู่ในสลัมเพื่อสังเกตความเป็นไป สังเกตพฤติกรรมแล้วเขามาเล่าเรื่องต่างๆ มากมายในนั้น ช่วงนี้กำลังเกิดขึ้น เมื่อเกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ ปัญหาอาชญากรรม ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีอัตราการฆ่ากันตายสูงที่สุดในโลก พูดถึงตัวอัตราการละเมิดสิทธิเด็ก เรื่องโสเภณี ขณะนี้โสเภณีมีไม่ทราบเท่าใดแน่ แต่ที่แน่นอนมีมากกว่าจำนวนครูอีก การพูดถึงว่าเปรียบเทียบไม่ได้แปรว่ามันไปคล้ายกันกับอีกพวกหนึ่งจนเหลือเกิน พวกที่มีอำนาจซื้อมาก็จะซื้อมาแม้กระทั่งซื้อคนซื้อร่างกายคน ซื้อเด็ก ซื้ออะไรต่างๆ มันก็มาถึงปัญหาอย่างนี้ นี่เป็นตัวอย่างที่ว่าพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างเดียว ถ้าไม่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ไม่คำนึงถึงสังคม มันก็กระทบพัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงสังคม ก็กระทบอีก และมีตัวอย่างเกิดขึ้นที่ประเทศไทยนี้เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนว่าประเทศไทยวันหนึ่งเกิดตระหนักขึ้นมาว่าป่าหมดแล้ว ๆตายจริงต้องสงวนป่าไว้ ก็ประกาศนโยบายป่าสงวนตามเลยโดยไม่คำนึงถึงสังคมว่าเกิดอะไรขึ้น เกิดว่าไปขีดเส้นว่านี่ป่าสงวนมีคนอยู่ในป่าสงวนขณะนี้ ประมาณ 10 ล้านคนกว่าล้านครอบครัวขณะนี้กลายเป็นคนผิดกฎหมายไปเลย เพราะเขาออกกฎหมายอย่างนั้น ก็มีการไล่ให้ออกเกิดความขัดแย้งต่างๆ แล้วคิดว่ารัฐบาลไม่มีทางสร้างป่า ฉะนั้นน่าจะให้ภาคเอกชนเข้าไปปลูกป่า ก็เกิดนโยบายเรียกว่า ป่าเศรษฐกิจให้บริษัท ให้นายทุนต่างๆ เช่นที่ 10 บาท/ไร่ ก็เหมือนได้ฟรี คุณจะไปฟันไร่หมื่นไร่ เข้าสวนไร่ก็ได้ 10 บาทเหมือนได้ฟรีไปปลูกยูคาลิปตัสเพื่อส่งไปขาย อันนี้กระทบสังคม กระทบคนจนที่อยู่ในป่า เกิดความขัดแย้งกันว่าจะขับไล่คนจนออก ที่บางแห่งยังไม่เป็นป่าสงวนก็ทำการปลูกยูคาลิปตัส เพราะมันต้องมีแรงจูงใจอย่างแรงจึงทำให้เขาขยันมาก ซึ่งปกติข้าราชการไม่ค่อยขยันที่จะทำอะไร ที่นั่นขยันมาก ไล่ที่ราษฎรเพื่อปลูกยูคาลิปตัส ไปสังเกตเขาขยันเป็นพิเศษที่ตรงนี้เกิดความขัดแย้งกันต่าง ๆ นานา เรื่องสวนกิตติเกิดขึ้น เรื่องที่เชียงใหม่ก็เกิดขึ้น คงได้ยิน ไปไล่ที่ ไปเข้าที่ เพราะขัดแย้งกับประชาชน ประชาชนก็ประท้วง บางแห่งราษฎรบุกไปเผายูคาลิปตัสของนายทุนก็เกิดเรื่องขึ้นอย่างที่ท่านได้ไปสังเกตและติดตามอยู่ที่นั่น ความขัดแย้งขนาดหนักเกิดขึ้น ราษฎรที่ดงใหญ่ ต้องการรักษาป่าซึ่งถูกมองว่าเป็นเรื่องแปลกประหลาด ราษฎรที่นั่นต้องการรักษาป่าซึ่งป่าดงใหญ่นั้นเป็นป่าที่หลายหมื่นไร่ ราษฎรต้องการรักษาเพราะเขาได้ประโยชน์จากป่า และป่าเป็นต้นน้ำลำธารก็รู้ ถ้าป่ากลายเป็นป่าแห้งแล้ง และเขาก็ลำบาก เขาจึงอยากรักษาไว้ แต่เขาต้องต่อสู้กับทางราชการทั้งทหาร ตำรวจ กรมป่าไม้ นายทุน จะไปตัดไม้แถวนี้ เขาเครียดมาก ที่นั่นชาวบ้านถูกจับหลายครั้ง ถูกยิงปืนอยู่ จนกระทั่งมีพระองค์หนึ่งชื่อหลวงพ่อบุญรอดผ่านไปจุดงค์

ชาวบ้านก็ไปยึดตัวหลวงพ่อบุญรอดเป็นที่พึ่ง หลวงพ่อบุญรอดก็อยู่ที่นั่นกับชาวบ้านไปใช้พิธีกรรมทางศาสนา ขวดยันไม้บ้าง เอาสายลันจมาซึ่งจากองค์พระพุทธรูปไปอ้อมต้นไม้ เพื่อเขาจะได้เกรงไม้ทาก็มีทหารพรานเอาปืนมายิงรอบตัวหลวงพ่อบุญรอดเลย ชาวบ้านเขาโกรธก็บุกไปตัดยูคาลิปตัสที่นายทุนปลูกที่นั่น ก็เกิดความขัดแย้งเมื่อเร็ว ๆ นี้ก็ถูกจับไป 20 คน คงได้ยินข่าว ทหารยกกองกำลังสุนารีเข้าไปปราบชาวบ้าน เรื่องมันขัดแย้งกันมาก ชาวบ้านทำหนังสือร้องเรียนรัฐบาลว่าทำไมกองกำลังสุนารีเข้าไปตั้งเขาวงกตชาวบ้านมาร้องเรียนที่นายกรัฐมนตรียังไม่เห็นความขัดแย้งต่าง ๆ เพราะตัวนโยบายนั้นต้องการจะสร้าง ป่าแต่ก็ไม่สำเร็จ และไม่เอาสังคม ไม่เอาประชาชน เมื่อเขาเกิดเรื่องยุ่งกันขึ้น พระเจ้าอยู่หัวเอง รับสั่งหลายครั้งอันนี้เป็นที่น่าสังเกตว่าพระเจ้าอยู่หัวมีพระบารมีสูงเท่าไร คนรักท่านเท่าไร และท่าน ฉลาดเท่าไร และท่านก็พูดแต่ไม่ฟัง อันนี้น่าตั้งคำถามว่ามันเป็นอะไร มันยากหรือไม่เข้าใจ หรือระบบมันเป็นอย่างไรพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชกระแสในการสัมมนาด้วย ในการสัมมนาที่สำคัญงานเกษตรภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2524 ว่าเรื่องป่ามันไม่มีทางที่กรมป่าไม้จะรักษาเพราะกรมป่าไม้มีเจ้าหน้าที่ที่คิดที่จะไปปราบอะไรทั่วประเทศมันเป็นไปไม่ได้ ทางที่ดีควรจะให้ประชาชนเป็นผู้ปลูกป่า เป็นผู้ได้รับประโยชน์จากป่า และเป็นผู้รักษาป่า จะเอาสองเรื่อง เข้ามาคิดด้วย เอาคนด้วย เอาป่าด้วยได้ประโยชน์ทั้งเรื่องสิ่งแวดล้อมทั้งเศรษฐกิจ ทั้งการเมืองไปด้วย เพราะว่าตัวชุมชน องค์กรชุมชน ที่มารวมกันทำอะไร นั่นก็คือการเมืองแบบประชาธิปไตยที่กระจายกันไป ท่านรับสั่งอย่างนั้นตั้งแต่ปี 2524 ก็ปรากฏว่ามีกระแสเริ่มมีขึ้นแต่ความขัดแย้งดำรงต่อมาใครที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งเกิดเหตุเกิดเรื่องทุกทีไม่ว่าคุณสนั่น ป่าสวนกิติ นี้คุณณรงค์กำลังเกิดเรื่องอยู่แล้วเกิดวิกฤตอีกแล้ว คุณณรงค์ วงศ์วรรณ มาพูดอะไรไม่เข้าใจเรื่องความขัดแย้งก็เกิดเรื่องี่ตรงนี้ คุณณรงค์ กำลังเกิดเรื่องแล้วและผลกระทบพรรคเอกภาพอย่างมากในขณะนี้ ต้องไปสาวเรื่องราวดูให้เข้าใจพวกนี้แล้วถ้าไม่เข้าใจความเชื่อมโยงทั้งสามอย่างจะไปเอาโดด ๆ เดี่ยวก็เกิดเรื่อง พระเจ้าอยู่หัวจึงต้องรับสั่งอีกต่อหนึ่งว่า เรื่องกฎหมายป่าสงวนนี้ต้องถือว่าไม่ใช่ประชาชนเป็นผู้กรุกกฎหมาย แต่กฎหมายไปกรุกประชาชน พระเจ้าอยู่หัวรับสั่งอย่างนั้น เพราะประชาชนอยู่ในป่าและกวันหนึ่งออกพระราชบัญญัติป่าสงวนตลอดชีพเลยที่กรุงเทพฯ ว่านี่คือ ป่าสงวนอย่างนี้โดยไม่คำนึง ถึงคนเลย เพราะกฎหมายไปกรุกประชาชนแต่เมื่อกฎหมายออกมาแล้ว บ้านเมืองก็ถือนิติธรรม ประชาชนก็เป็นผู้ผิดกฎหมายเป็นผู้ไม่มีความถูกต้องจะจับเมื่อไรก็ได้ มันก็เกิดเรื่องขึ้น ที่นี้ถ้าเป็นอย่างนี้ถึงแม้ตัวเลขเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมันจะสูงขึ้นก็เป็นการพัฒนาแบบไม่ยั่งยืน เพราะสภาพสิ่งแวดล้อมกระทบสังคมแล้วก็จะกระทบไปที่เศรษฐกิจด้วย เพราะฉะนั้นขณะนี้ผมคิดว่าโจทย์ที่สำคัญต้องพยายามทำความเข้าใจในแนวความคิดนี้แนวความคิดนี้ที่ว่าใหม่ก็ยังไม่สมบูรณ์ ตรงนี้ก็รูปแบบหนึ่งของชีวิต ผมคิดว่านักวิชาการมหา-

วิทยาลัยน่าจะจะต้องเข้ามาพัฒนาตัวแนวความคิดตรงนี้ ว่าสามเรื่องนี้มันจะเชื่อมโยงกันอย่างไรจึงเกิดพัฒนาแบบยั่งยืน และคงจะไม่ใช่แบบเดิม แบบเดิมทางเศรษฐกิจหรือทางธุรกิจการค้าถือคำพูดซึ่งเรียกว่า maximize conflict โดยไม่คำนึง ถึงว่ามันกระทบสิ่งแวดล้อมกระทบสังคมอย่างไรมันก็เป็นไปไม่ได้ เพราะสิ่งต่าง ๆ มันเกาะเกี่ยวกันอยู่เป็นระบบมีข้อจำกัดของมันคงจะเป็นไปไม่ได้ นอกจากจะตรงบูรณาการว่าทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมทั้งสังคมที่มันสีแดงตรงนี้ทำไมจะขยายตรงนี้ออก ขยายตรงนี้ออกให้ได้มาก มันจะได้ลงตัวว่าเราพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจด้วยสิ่งแวดล้อมสังคมด้วย พร้อมกันไปก็จะเกาะเกี่ยวกันให้ยั่งยืนตรงนี้ เศรษฐกิจแบบยั่งยืนจะเป็นอย่างไร ขณะนี้ยั่งยืนจริงหรือเปล่าอันนี้นักวิชาการจะต้องไปดูว่าระบบเศรษฐกิจ ที่มีอยู่ยั่งยืนหรือไม่ยั่งยืน ผมเองเวลาไปเกี่ยวข้องกับชนบทไปดูพวกเขาจนถูกผลกระทบได้ง่าย และผลกระทบจากที่อื่น เวลาเกิดเรื่องอะไรขึ้นมาจะกระทบชาวนา ซึ่งแต่ก่อนนี้ไม่เป็นอย่างนั้น ในสมัยโบราณเขาทำสงคราม Crusade กันตั้งนานก็ไม่เคยกระทบใคร เดียวนี้ซัดดัมคนเดียวก็กระทบไปทั่วโลกหมด เพราะตัวระบบมันโยงใยกัน เขาจะออกกฎหมายที่อเมริกาซึ่งชาวนาไทยถูกกระทบ ใครเป็นประธานาธิบดีที่อเมริกา ชาวนาไทยก็มีผลกระทบด้วย เพราะคนนั้นมีนโยบายอย่างไร เรแกนหรือใครเป็นประธานาธิบดีก็กระทบชาวนาไทย อเมริกาไปบีบญี่ปุ่นในบางเรื่องได้ ในเรื่องสินค้าเกษตร ชาวนาไทยก็โดนกระทบเขาขึ้นหรือลงดอกเบี้ยก็กระทบเราอีกแล้ว ผมก็มองอย่างนี้ มานาน ผมไม่ใช่ นักเศรษฐศาสตร์ไม่มีความรู้เลย ผมว่าระบบเศรษฐกิจมันน่าจะขาดภูมิคุ้มกันคล้าย ๆ คนเป็นเอ็ดส์ พอมันเกิดเชื้อชนิดนี้ก็กระทบขึ้นมาเป็นโรค เมื่อตอนนั้นน้ำมันขึ้นราคาในช่วงทศวรรษที่แล้ว 1970 กว่า ๆ ในครั้งแรกนั้นชาวนาไทยกระทบตึงเลย ยากจนลำบาก เพราะมันขึ้นราคาน้ำมัน น้ำมันจะขึ้นราคาทีไร มันเกิดวิกฤติทางการเมือง เพราะมีตัวกระทบที่มาผูกโยงกันที่ทำให้ส่วนใหญ่ลำบาก เวลาขึ้นน้ำมันก็ขึ้นตรงไปตรงมา ถ้าราคาที่เขาขายมันขึ้นก็จำเป็นต้องขึ้น แต่ว่าขึ้นทีไรมันเกิดวิกฤติทางการเมือง เมื่อวางหนังสือซ้อน ๆ กันมันกองสูงขึ้น ๆ เมื่อไปถูกมันนิคมมันล้มครืนทุกที ตัวนี้จะมีมาถึงทฤษฎีสำคัญตรงนี้มีหนังสืออยู่ 2 เล่มมันก็ไม่ล้มไม่มีอะไร นี่คือลักษณะของหนังสือห้องผมพอได้มาก็กอง ๆ ไว้ บางทีวางไว้เล่มหนึ่งมันล้ม ระบบเศรษฐกิจของเรานี้ก็ก่อตัวกันมาโยงใยจนว่ามีอะไรไปสะกิดชนิดหนึ่งมันเกิดวิบัติขึ้นเกิดวิกฤติขึ้นหรือเปล่า พอดีเร็ว ๆ นี้เอง ท่านทั้งหลายออกไปอ่านหนังสือชื่ออเมริกาที่ส่งมาถึงเมืองไทย เดือนมกราคม มีนักฟิสิกส์ 2 คน คนหนึ่งชื่อ เปียเปา อีกคนหนึ่งเคน เขาคิดทางทฤษฎี ทางฟิสิกส์ และทำการทดลองด้วย ให้ชื่อว่า ว่าตัวระบบถ้ามันเข้ามาโยงใยกันโยงใยกันขึ้นถึงขนาดนี้จะถึงวิกฤติ อันหนึ่งที่เขาทดลอง เขาคิดเครื่องมือที่จะปล่อยทรายมาที่ละเม็ด ๆ ที่แล้วไม่เป็นไร ทรายมันก็กระเด็นไปตรงโน้นตรงนี้ พอปล่อย ๆ ไปมากเข้าก็เป็นกองทรายสูงขึ้น ๆ ถ้าเราทำจริง ๆ ปล่อยให้ละเม็ด ๆ ลงมา บางทีหนักเข้าบางที

เม็ดตกไปก็ล้มครืนเลย ถ้ามันอยู่ห่าง ๆ กันล้มตัวก็ยังไม่ล้ม แต่ว่าถ้านำมาเรียงกันจุด พอเหมาะพอดี ตัวหนึ่งล้มทั้งหมดล้มหมดเลย เขาทดลองคอมพิวเตอร์โปรแกรมต่าง ๆ มันออกมาเป็นทฤษฎีที่ว่าด้วยเรื่อง ระบบมันอาจจะก่อตัวมาโยงกันจนกระทั่งถึงจุดวิกฤติว่าอะไรเป็นนิคส์ ก็เกิดครืนเลยในตัวนั้น และระบบหิมะเช่นเดียวกัน หิมะจะจับเป็นหย่อม ๆ อยู่บนภูเขาพอไปถึงจุดมันนิดเดียวมีหิมะเพิ่มขึ้นก้อนหนึ่งไปโดนมันพริ้มเดียวมันครืนลงมาเลย ภัยพิบัติต่าง ๆ ที่มันเกิดมาอย่างนี้ ตัวแผ่นดินไหวก็เกิดอย่างนี้ เพราะระบบอย่างนี้เช่นเดียวกัน แล้วเรื่องเศรษฐกิจ เรื่องสิ่งแวดล้อม เช่นเดียวกันเวลามันก่อตัวมาโยงกันนี้พอถึงจุดมันเกิดตีเปรสชันและ 1990 ทศวรรษนี้มีคนทำนายไว้แล้วจะต้องเกิดตีเปรสชัน (คุณระวี ภัทรา) เป็นนักเศรษฐศาสตร์อยู่อเมริกาเขาเคยโอดกั้นว่า เป็นนักเศรษฐศาสตร์อันดับ 3 เขาบอกว่าดูตัวเลข ดูอะไรต่าง ๆ มันต้องเกิดขึ้น เกิดจากการศึกษาตีเปรสชันเก่า ๆ มาแล้ว แล้วคนนี่เองเขาบอกว่าเขาเป็นคนทำนายว่า พระเจ้าซาร์นี้จะโดนโค่นปฏิวัติในปี 1978 เขาบอก พ.ศ. ด้วย บอกล่วงหน้า มีหลักฐานพูดไปล่วงหน้าว่าพระเจ้าซาร์จะถูกปฏิวัติ และ 1979 จะเกิดสงครามระหว่างอิรักกับอิหร่านแล้ว สงครามจะยืดเยื้ออย่างน้อย 7 ปี เขาเป็นนักเศรษฐศาสตร์ เขาบอกว่าเขาไม่ได้เรียนหมดดูมาเลย แต่ดูจากเหตุการณ์ตัวเลขต่าง ๆ ในคำทำนายว่าจะเกิดตีเปรสชัน แต่นี่มันเริ่มแล้วในอเมริกา ในสงครามอ่าวเปอร์เซีย กำลังเกิดปัญหาเศรษฐกิจในอเมริกา พวกคนจนลงเกิดปัญหาอย่างโน้น อย่างนี้ ยังมีการว่างงานเพิ่มขึ้น แต่พอเกิดสงครามอ่าวเปอร์เซีย ขายอาวุธได้ อะไรต่ออะไรได้เศรษฐกิจดีขึ้น มันก็เลยให้ตั้งคำถามว่าส่วนหนึ่งของการอ่าวเปอร์เซียที่อเมริกาเข้าไปรบเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจด้วยหรือเปล่า ตอนนั้นหุ้นน้ำมันขึ้น หุ้นสูงแล้วมีคนมาจากอเมริกาเขาบอกเป็นนักเล่นหุ้น ตอนนั้นหุ้นขึ้นลิบเลย เพราะมันโฆษณาอาวุธกันทุก ๆ วัน มันก่อตัวกันเป็นอย่างนั้น ว่ามันถึงจุดวิกฤติและไปถึงจุดมนุษย์จะต้องฆ่ากันเพราะเหตุนี้เพราะเหตุนี้ จะต้องฆ่ามีเหตุผลจะต้องฆ่ากัน เพราะตัวระบบมันโยงใยเข้ามาสู่วิกฤติ อันนี้เป็นเรื่องของนักวิชาการ ว่าถ้าเราลองทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องนี้ แล้วลองมาจับดูว่าระบบเศรษฐกิจของเราของโลกว่ามันเป็นอย่างนี้หรือเปล่า โดยเฉพาะของไทยซึ่งจะมีลักษณะต่ำกว่าอีกด้วย ถ้าชาวไร่ชาวนายังมีการศึกษาน้อย มีข้อมูลน้อย ในการศึกษาที่จะเผชิญระบบที่มันเชื่อมโยงกันและที่ทำให้อีกฝ่ายเสียเปรียบอันจะเกิดวิกฤติอย่างถาวรขึ้นอย่างไร กับชีวิตเกษตรที่เราเห็น ทุกปีมีเรื่องนั้นเรื่องนี้ ไม่ได้รับฝนแล้งร้อยแปดต่าง ๆ คงจะเป็นอย่างนี้ไปอีก 5-6 ปี ไม่ได้มีการแก้ไขอะไรมาถึงเรื่องทางเศรษฐกิจที่จะยั่งยืนและจะเข้าไปเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมสังคม ผมคิดว่าตรงนี้จำเป็นต้องพัฒนาตัวนักเศรษฐศาสตร์เองก็ไม่ได้ชำนาญเรื่องอย่างนี้ เขายำนาญเรื่องเศรษฐกิจเพียว ๆ ถ้าไปคิดเรื่องสิ่งแวดล้อม สังคมมันคิดยากกว่าเศรษฐกิจเพียว ๆ และเขาไม่เคยคิด แต่มันคิดว่ามันจำเป็นต้องพัฒนาตรงนี้ขึ้นมา สิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องเข้ามาเชื่อมกับเรื่องสังคมอย่างที่พูดไป มาถึงเรื่อง สังคม

สังคมนี้หมายถึงการเมืองอยู่ด้วย เรื่องของคน เรื่องของชุมชน เรื่องของสังคม เรื่องของการเมือง เรื่องของสังคมที่จะมีความยั่งยืนมันอยู่ที่จุดไหนคุณต้องตีประเด็นให้แตก ไม่เช่นนั้นเราก็จะปะปะกับไปโน้นทีไปนี่ที ร้อยแปดต่าง ๆ มีคนชื่อ...เชี่ยวชาญ เรื่องการพัฒนาศึกษาวิจัยเยอะ และตอนนี้เมื่อเร็ว ๆ นี้ เองมีเศรษฐีมาให้เงินอะไร 7 ล้านดอนลาร์ ให้ตั้งศูนย์เพื่อทำการวิจัยเรื่อง ความยั่งยืนของสังคมชนบท 7 ล้านดอนลาร์ และเขาไม่บอกว่าใครให้ทำ ไม่มีพันธะ ไม่ต้องผูกพัน ผมว่า เขาพัฒนาไปถึงขั้นนั้นน่าจะมาให้เงินเพื่อการศึกษามากและไม่บอกชื่อด้วยว่าใคร คุณครับ เงินไปก็แล้วกันคุณไปทำไม่ต้องมานึกถึงบุญคุณ ไม่ต้องมาทำอะไรที่ผูกพันกับฉัน หรือไม่ หรืออะไร เขาเข้าถึงความเจริญไปถึงขั้นนั้น มาเมืองไทยด้วย และเขาบอกตัวเองว่าเขาได้รับเลือกไปเป็นผู้อำนวยการศูนย์มีคนให้เงิน 7 ล้านดอนลาร์ แต่เขาไม่รู้ว่าเป็นใคร ถ้าใครอยากอ่านเรื่องการพัฒนาสถาบันท้องถิ่น ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญเหลือเกินในเรื่องประชาธิปไตย การกระจายอำนาจ เพราะเป็นกระแสที่ต้องเกิดขึ้นและมหาวิทยาลัยทำความเข้าใจในการพัฒนาสถาบันท้องถิ่นจะเป็นพลังที่สำคัญแต่ไม่ค่อยสนใจกันเท่าไร เพราะไม่ใช่โดยทฤษฎีเท่านั้นต้องทำการวิจัยว่าภายในบริบทลักษณะสังคมแบบไทยนี้เขาจะพัฒนาแล้วจะทำอย่างไร อะไรต่าง ๆ รวมทั้งคณะรัฐศาสตร์ด้วยทั้งของจุฬาฯ ของธรรมศาสตร์ก็ไม่สนใจที่จะวิจัยเรื่องพวกนี้อาจไปสนใจเรื่องการเมือง ไปเชียร์คนนั้น คนนี้ ว่ามีสายนั้นสายนี้ไปต่าง ๆ กัน หรือว่าจะไปติดอยู่กับอดีต ภูมิใจในอดีต ว่าผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ล้วนแต่เป็นลูกศิษย์ฉันเท่านั้น สิ่งดำ สิ่งแดง อะไรต่าง ๆ มันจะเข้าไปเชื่อมโยงกับเรื่องอำนาจแบบนั้น ซึ่งเป็นของไม่ยั่งยืน ต้องเอาวิชาการทำให้เกิดความรู้ความจริงขึ้นในสังคม จึงจะยั่งยืนที่ตรงนั้น เขาประกาศว่าในประเทศโลกที่ 3 ความยั่งยืนทางสังคม อยู่ที่ความยั่งยืนของชนบท ถ้าสังคมชนบทไม่ยั่งยืนแล้วคุณจะพัฒนาอุตสาหกรรมมันเกิดความวุ่นวายมากเพราะคนส่วนใหญ่อยู่ในชนบทและมันล้มละลาย มันวุ่นวายไปหมด อุตสาหกรรมมันตอบปัญหาตรงนี้ไม่ได้จะต้องให้สังคมชนบทมีความยั่งยืนและอุตสาหกรรมก็พัฒนาไปได้ดี มันก็มีความเรียบร้อยทางสังคม การเมืองกระจายออกไปต่าง ๆ เกิดความยั่งยืนของสังคมทั้งหมด แต่สังคมชนบทล้มละลายไป สังคมทั้งหมดก็ไม่ยั่งยืน เกิดปัญหาอย่างที่เรากำลังอยู่อย่างที่เห็น นักวิชาการก็ลองไปต่อสู้กับเขาก็ได้ถ้าไม่เชื่อ ก็หาเหตุผลมาต่อสู้ได้ว่าความจริงอย่างไร อันนี้เป็นหน้าที่ของมหาวิทยาลัยเสร็จแล้วถ้าอย่างนั้นคงต้องถามต่อไปอีก จะต้องเอาหลักฐานที่แรกอาจจะคิดเขาก็ได้ แต่ต้องไปพิสูจน์ด้วยของจริง ไม่ใช่ปรัชญาเขาก็เถียงกันเรื่องต่าง ๆ เเถียงกันจนกระทั่งวันหนึ่งก็มิกลุ่มที่เถียงกันว่ามามีพันก็ซี่ เเถียงกันอยู่ตลอดเวลาจนกระทั่งว่าทำไมไม่ไปนับมันดู ต้องไปดูของจริง คำถามก็คือว่า ชนบทที่จะยั่งยืนมันอยู่ที่ตรงไหน ตรงนี้ยากมากมีคนจะพัฒนาชนบทกันเยอะแต่ไม่สำเร็จ เพราะจับหัวใจสำคัญไม่ได้ว่ามันอยู่ที่ตรงไหน ในการพัฒนาชนบทสังคมนั้นมีองค์ประกอบอยู่ 8 องค์

ด้วยกัน ที่เขียนทั้งหมดในรูปจะมีจุดตรงกลางที่เป็น วงสี่แดงตรงนั้นคือ ยังมีส่วนอื่นอีก เช่น โครงสร้างทางกายภาพทำกันมาก โครงสร้างทางกายภาพทำมากก็คือ เรื่องถนน เรื่องไฟฟ้า เรื่องชลประทาน ถือเป็นโครงสร้างกายภาพ เร่งรัดพัฒนาชนบทที่ทำอยู่ตรงนี้ ผมพูดนี้แปลว่าไม่ได้ทำ แต่ถ้าทำโดยขาดตรงปัจจัยตรงที่เป็นหัวใจไม่สำเร็จ ๆ เรื่องทรัพยากรธรรมชาติที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ เป็นเรื่องสำคัญเหล่านี้เมื่อเข้าไปสู่ความขัดแย้งชาวบ้านเสียเปรียบมาก ยากจนเพราะตรงนี้เป็นเรื่องการเมืองยังอีกก็เรื่องการเกษตรอันนี้เห็นชัดเจนมีคนสนใจเยอะ และมีการวิจัยเรื่องการเกษตร แต่ชาวไร่ ชาวนาไม่ดีขึ้น โปรดสังเกตต้องตั้งคำถามว่าทำไมกรมวิชาการเกษตรวิจัยประมาณ 2,000-3,000 เรื่อง การเกษตรมีคณะเกษตร มีศูนย์วิชาการเกษตร มีเกษตรตำบลทุกตำบลเลย เพื่อที่จะเอาเอเยนต์ เอาวิชาการไปสู่เกษตรกรแต่ไม่สำเร็จชีวิตก็ไม่ดีขึ้นพร้อมกับตั้งคำถามว่าทำไม แล้วถ้าดูตามนี้เข้าใจว่าอาชีพนอกจากการเกษตรอันนี้ก็จำเป็นเรื่องการค้าขายเรื่องอุตสาหกรรม คือมันไม่ได้ค้ำกัน เพราะฉะนั้นไปเถียงกันเพราะ โจทย์มันต้องไปไกลกว่านั้น อุตสาหกรรมก็จำเป็น ถ้าไปถามชาวบ้านดูอยากทำงาน ถ้ามีโรงงานมากเขาก็อยากทำแต่ว่ามันไม่ได้ให้ค่าตอบแทนที่ตรงนี้ เพราะว่ามันก็เศรษฐศาสตร์เขารู้ ผมเคยไปอ่านเขามีสูตร ถ้าคุณลงทุนเรื่องอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ลงทุนเป็นร้อยล้านจะสร้างงานได้กี่คน พันล้านได้กี่คน เขามีสูตรของเขา ถ้าเขานั้นไม่มีทางออก พวกเราจะเอาอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ไปตอบปัญหาของคนทั้งหมด แต่ทำไมไม่พัฒนาอุตสาหกรรม เราคิดไปไกลกว่านั้น เรื่องเงินทุน เครดิตที่รัฐบาลไปตั้งธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร ก็ต้องดีมีการตั้งกองทุน เรื่องเงินหมุนเวียนอะไรก็อยู่ที่ตรงนั้น แต่ถ้าขาดองค์ประกอบอีกสามองค์ประกอบที่อยู่ข้างในเป็นแกนไม่สำเร็จ ถ้าเราไปตรวจสอบความรู้จากประสบการณ์ของไทย และของคนอื่นแล้วมาสรุปตรงกันที่ตรงนี้ ผมเคยเจอลูกสาวมหาเศรษฐีคนหนึ่งแสบอกวิธีแก้ปัญหา คนจนในชนบททำอะไร แรกเคยมาเมืองไทยผมก็ตกใจ ทำไมจึงรู้เป็นลูกสาวมหาเศรษฐีแสบอก เคยไปที่บราซิล แรกสนใจเรื่องนี้มาก ตอนนี่แสบอกไปช่วยแก้ไขปัญหาในประเทศต่าง ๆ อยู่ ก็ประกาศว่าหัวใจของความยั่งยืนของสังคมชนบทนั้นอยู่ที่สามอย่าง 1. การมีองค์กรของประชาชน 2. ความรู้ 3. กระบวนการเรียนรู้ คงชัดเจนเลยพวกทหารเข้าใจง่ายที่สุดเวลาผมบรรยายให้ฟัง ถ้าพวกคุณไปรบกับข้าศึก แล้วคุณ ตัวใครตัวมันวิ่งเข้ารบเลยไม่มีการจัดองค์กรคุณแพ้อย่าง และชาวบ้านเขาเผชิญกับความยากจน ปัญหาอื่น ๆ อีก ถ้าเขาตัวใครตัวมันไม่มีองค์กรชีวิตเขาจะต้องแพ้นั่นที่ แก้ปัญหาไม่ได้ การมีองค์กรทำให้เกิดความต่อเนื่อง ทำให้บริหารการจัดการ ทำให้ความยั่งยืนขึ้นที่ตรงนี้ต้องมีองค์กรของเขาที่เขาตั้งขึ้นเองไม่ใช่ของรัฐบาลจับยึดไปให้สภาตำบล สภาตำบลมันตัวแทนของทางราชการ สหกรณ์ที่รัฐบาลไปจัดตั้งให้มันก็ไม่ทำงานไม่ใช่ชาวบ้าน ตั้งขึ้นเอง แต่ถ้าตรงไหนเขาตั้งขึ้นเองไปดูได้อันนี้จะดีเขาสามารถพัฒนาไปได้ ไปดูที่ศรีวิชัยก็ได้

ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช แล้วเวลาเกิดวิกฤติการณ์ขึ้น ชุมชนที่เมืองค์กรจะไม่เมืองค์กรเห็นชัดเจน ต่างกัน คีร์วง เมืองค์กร กระทบ กับพิปูนไม่มีลองไปดูต่างกันชัดเจน ในต่างประเทศก็สรุปว่า เมืองค์กรจะเผชิญใครจะได้ดี ถ้าไม่มีเมืองค์กรตรงความรู้ หมายถึงความรู้เกี่ยวกับชนบท เกี่ยวกับชาวบ้าน เกี่ยวกับเศรษฐกิจ อยู่ในพระไตรปิฎก ในตำรา แต่ไม่ได้อยู่ในตัวประชาชนๆ คงแก้ปัญหาไม่ได้ เวลามหาวิทยาลัยไปวิจัย โดยวัฒนธรรมชนบทเรื่องนั้น เรื่องนี้ คนที่มีความรู้ คือ อาจารย์ที่ไปวิจัยไม่ใช่ชาวบ้าน และชาวบ้านก็แก้ปัญหาไม่ได้ ตัวชาวบ้านต้องมีกระบวนการเรียนรู้ของเขาเอง และถ้าตรงนี้ในกรุงเทพฯ ก็มีดัลองดู สลัมของลมนาวา ชาวบ้านจัดองค์กรมารวมตัวกันวิเคราะห์คือ การเรียนรู้ที่ทรงพลังมาวิเคราะห์ ไม่ใช่การท่องหนังสือ ถ้าจนแล้วท่องหนังสือไม่ให้จน คนใดเวลาคิดถึงการศึกษา คิดถึงการท่องหนังสือ พ่อ แม่บอกว่าลูกท่องหนังสือหรือยัง ครูก็ให้หนังสือท่องหนังสือ ที่จุฬาฯ นี่ก็ให้ท่องหนังสือ แต่นิสิตจุฬาฯ ได้รับการสอนว่าการท่องหนังสือจะทำให้ตัวเองไม่จน คนก็เลยมองไม่เห็นวาทที่แท้จริงการศึกษาคือการแก้ปัญหาเศรษฐกิจที่ขอนแก่น อ่าเหอเวียงน้อย มีหมู่บ้านหนึ่งเขามารวมตัวกันแล้ววิเคราะห์การปลูกปอ ปลูกมันล้มปะหลังแล้ว ทำไม่จึงจน มันจึงลำบาก วิเคราะห์มาละเอียดเลยว่าได้เงินเท่าไร เสียเงินเท่าไร และขาดทุนจะปรับตัวอย่างไร ตั้งคำถามทางเลือกเรามีอะไรและวิเคราะห์ทางเลือกอีก อันนี้เหมือนการวิจัย เช่นตั้งคำถามว่าเลี้ยงวัวจะเป็นอย่างไร ไม่ใช่ตอบไปเลยเหมือนอาจารย์มหาวิทยาลัยคงจะดี ไม่ได้สังเกตว่ายังมีเยอะมากในสังคมไทยพอถามอะไร ๆ อยู่เรื่อย จึงไม่รู้จริง แต่ชาวบ้านเขาวิเคราะห์เลย โดยเอากระบวนการมาจากข้อมูลข่าวสารเข้ามาวิเคราะห์และเขารู้ล่วงหน้า ถ้าเขาเลือกทางดั่งนี้ อะไรจะเกิดขึ้นเขาจะกำไร ขาดทุน เลือกทางนี้ อะไรจะเกิดขึ้นเขารู้ล่วงหน้า และให้เขาตัดสินใจทางเลือกที่ถูกต้อง และชีวิตเขาดีขึ้นอย่างรวดเร็ว ถ้าองค์กรของการเรียนรู้จะแก้ปัญหาเศรษฐกิจได้โดยรวดเร็ว ตรงนี้ก็ไม่ใช่ไม่มี เช่นไปวิจัยให้มันรู้เรื่องแค่นี้ก็ไม่พอจะต้องไปวิจัยเชิงส่งเสริมเรื่องขององค์กรกับกระบวนการเรียนรู้ ตรงนี้ข้อหลังยากและคนจะจำไม่ถึงตรงนี้ บางทีไปตั้งศูนย์ศึกษาพัฒนาชนบททำอะไรเป็นศูนย์ถ้าเป็นอย่างนี้เรื่องของชนบทมันมีรูปแบบที่ศึกษากันมาก่อนข้างเยอะ และสรุปว่าเรามี 6 หมื่นหมู่บ้าน ถ้าเราบอกว่าสังคมที่ยั่งยืนกับความยั่งยืนของสังคมชนบท ชนบท 6 หมื่นหมู่บ้าน ถ้าเขามีแต่เศรษฐกิจระบบเดียว คือที่เรียกว่า เกิดวิกฤติบ่อยๆ เวลาเมื่อไรมาซิกเกอร์มาเกิดอย่างทีพูด มันจะมีระบบเศรษฐกิจอะไรไม่เป็นระบบเศรษฐกิจ ภูมิคุ้มกันที่เวลาเกิดอะไรขึ้นไม่เป็นไรยังพออยู่ได้แล้วให้ กระทบทางสิ่งแวดล้อม ทางจิตใจทางวัฒนธรรมไปด้วย ก็มีการทดลองของจริงแล้วเกิดขึ้นก็ไปดู เรื่องเกษตรผสมผสานการเกษตรที่แทนที่จะทำอย่างเดียวปลูกข้าวอย่างเดียว ปลูกมันล้มปะหลังอย่างเดียว ทำหลายอย่างคือประสมประสาน ปลูกผลไม้ด้วย ปลูกสมุนไพร ปลูกอะไรด้วยหลายอย่างปะปนและมีคนทำแล้วเกิดอย่างทีผู้ใหญ่วิบูลย์ ที่จะเชิงเทรา

ระบบนิเวศกลับคืนมาก็เต็มมันเป็นไร่มันสัมปะหลัง สุดลูกหูลูกตา เป็นหมื่นไร่ต่อไปนี้ต้นไม้เต็มไปหมด กระจอก นก กลับเข้ามาเกิดตัวระบบนิเวศ ตัวเศรษฐกิจเลี้ยงตัวเองได้ กินอ้อม ตอนนี้นักกินไม่อ้อมเวลาขาดทุน ผมคิดว่าโรคไหลตายที่อธิบาย โรคไหลตายมากับเกษตรสมัยใหม่ ถ้าเป็นเกษตรประสมประสาน ป้องกันโรคไหลตายได้ ถ้ามีเวลาในโอกาสอื่นอธิบายว่าไหลตายมันเกิดจากอะไร และมันทำไม่มาอยู่ซึ่งทำมากกว่า 10 กว่าปี ที่สุรินทร์ สิ่งแวดล้อมเต็มไปหมดเลย มีปลุกข้าวเลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ มีไข่ มีผลไม้ กินแล้วยังขายอีก ไม่ ต้องใส่ปุ๋ยเพราะว่าธรรมชาติมันได้สมดุลชนิดมันสร้างปุ๋ยเอง ยาฆ่าแมลงไม่ต้องใช้ ผมไปที่นั่นยุก็ไม่มี เพราะมันไปใช้ในน้ำให้ปลากินเสียแล้ว ธรรมชาติมันสมดุลกัน ช่วง 1970 กว่าทศวรรษที่เกิดเรื่องน้ำมันชานาอื่น ๆ เดือดร้อนมาก ต่อมาอยู่สบายไม่กระทบเลยเพราะแกมีทุกอย่าง ที่มีกินทุกอย่าง มีทุกอย่างอยู่แล้ว คิดว่าตรงนี้มีส่วนคุ้มกันซึ่งจะให้สิ่งแวดล้อมให้การกินอ้อม ให้ทางเศรษฐกิจ แล้วให้เรื่องจิตใจวัฒนธรรม ที่บ้านห้วยหิน ผู้ใหญ่วิบูลย์ บอกว่าแต่ตอนนั้นฆ่ากันตายมาก เพราะชาวบ้านเครียดมาก ขาดทุนเป็นหนี้ตั้งแต่เปลี่ยนมาปรับทำอย่างนี้ชาวบ้าน ท้องอ้อม มีเวลามากขึ้นที่จะคุยกันเพราะสังคมนี้เย็นลง อาชญากรรมนี้หายไปหมดตอนนี้ไม่มีการฆ่ากัน ลองไปดูก็ได้ซึ่งรูปแบบที่น่าสนใจ ถ้าเรากลัวแล้วจะไปเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมหมู่บ้าน เชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมใหญ่ แต่อุตสาหกรรมใหญ่อย่างเดียวไม่พอ เพราะมันได้น้อยคนที่ตรงนั้น อุตสาหกรรมหมู่บ้านมันได้ทุกหมู่เชื่อมไปและพัฒนาไปเรื่อยก็น่าจะเป็นระบบเศรษฐกิจที่มันไม่ก่อตัวไปสู่จุดวิกฤติ เพราะอันหนึ่งมันพึ่งตัวเองได้ด้านหนึ่งก็ไม่ถึงเรื่องความก้าวหน้า ความเจริญอยากจะไปเสี่ยงการค้าขาย ทำอุตสาหกรรมอะไรมันก็พลาดพลาดตรงนั้นยังไม่ใช่ความสมบูรณ์ที่ตรงนี้ และอาจจะไม่ใช่เรื่องที่เราจะไปตัดสินใจ แทนชาวบ้านด้วยเข้าไป แต่ชาวบ้านเขาก็มีองค์กร เขามีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ เขาต้องปรับตัวเรื่อยไปที่เรียกว่าเขาปรับตัวเรื่องเศรษฐกิจก่อนในการวิเคราะห์การตลาดเปลี่ยนเทคโนโลยี อะไรเปลี่ยน ตัวที่เปลี่ยนมักจะเข้าเป็นตัววิเคราะห์ทำให้เขาเห็นเขาปรับตัวได้เรื่อยและการวิเคราะห์ของเขาก็ sofisticate ได้มากขึ้นค่านึงเรื่องสิ่งแวดล้อม เอาเรื่องของสังคม เอาเรื่องจิตใจอะไรเข้ามาร่วมด้วยได้ ถ้าเขาพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจทางพื้นฐานได้แล้วที่ตรงนี้ที่นี้ก็มาถึงเรื่องบทบาทเรื่องมหาวิทยาลัย เรื่องที่พูดมาผมคิดว่ายากไม่ใช่เป็นเรื่องง่าย เป็นเรื่องยากแล้วยากที่ใครจะเข้าไปทำความเข้าใจเรื่องนี้ ลองไล่ไปดูซิใครจะไปทำความเข้าใจนอกจากมหาวิทยาลัย คณะรัฐมนตรี ทหารหรือใครที่จะไปทำความเข้าใจพวกนี้มันก็ปล่านอกจากมหาวิทยาลัย ที่นี้ประเทศก็เหมือนคนมันต้องการสมอง เพราะคนเราถ้าไม่มีสมองไม่ต้องพูด แต่จะทำอะไรไม่ได้เหมือนเด็กเกิดมาไม่มีสมองเขาเรียก ไม่มีชีวิตอยู่ไม่ได้เพียงแต่โง่ไปหน่อย โง่ไปหน่อยมันยังลำบากแล้วต้องไปอยู่โรงพยาบาลปัญญาอ่อน แปลว่าช่วยตัวเองไม่ได้ สังคมก็เช่นเดียวกันต้องมสมอง มีสมองที่ตรงนี้และอะไรจะเป็นสมองถ้าไม่-

ไข่มหาวิทยาลัย คงจะต้องเป็นสมองของประเทศที่ตรงนี้ ทั้งนี้ถ้าจะเป็นกลไกของสมองได้ลองดู สมองทำอะไร มันต้องรอบรู้ทุกส่วนหมดทั้งภายในร่างกาย และภายนอกที่เข้ามาเราจึงมีรับรู้จาก ภายนอกเข้ามา เข้ามาแล้วทำอะไรสังเคราะห์ให้เป็นปัญญาที่สูงขึ้น ไม่ใช่รับเข้ามาเฉยๆ รับเข้ามาแล้วสังเคราะห์ให้เป็นปัญญาด้วย แล้วเอาปัญญาออกไปใช้ นี่คือนสมองที่มีตัวระบบการศึกษาอื่น ไม่ได้ทำอย่างนั้นเพียงแต่ขึ้นเป็นระบบการศึกษาอยู่ไปท่องหนังสือกันเป็นส่วนใหญ่ ถ้าสมองที่ โรงเรียนประถมศึกษามองเห็นได้ง่าย โรงเรียนประถมศึกษา 3 ชั้นกว่าแห่ง เรียกว่าอยู่ในชนบท ทั่วประเทศเลยแต่ว่าโรงเรียนประถมศึกษาไม่เข้าใจชุมชน ไปท่องหนังสืออยู่ ท่องสอนเด็กอยู่อย่างนั้น ถ้าโรงเรียนนั้นทำหน้าที่เป็นโรงเรียนชุมชน นึกภาพว่าถ้าโรงเรียนศึกษาวิจัยหมด เข้าใจชุมชน ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์เป็นอย่างไรเศรษฐกิจวัฒนธรรมเขาทำมาหากินว่าเป็นอย่างไร มีปัญหา อย่างไร โรงเรียนก็จะเข้าใจชุมชนและศูนย์ข้อมูลข่าวสารเพื่อพัฒนาชุมชน ชุมชนต้องวิเคราะห์ การวิเคราะห์นี้ต้องอาศัยข้อมูลข่าวสารโรงเรียนเป็นศูนย์ข้อมูลข่าวสาร รับทำการสอนทุกรูปแบบ ไม่ใช่สอนเฉพาะเด็ก อายุ 6-12 ผู้ใหญ่ที่ต้องแก้ปัญหาเศรษฐกิจอะไรต่อมิอะไร เขาพัฒนาการศึกษาทุกรูปแบบต่อเนื่อง อันนี้ก็เกิดศักยภาพขึ้นมา มหาวิทยาลัยก็เช่นเดียวกันเหมือนโรงเรียน- ประถมศึกษาเหมือนกัน ไม่ได้ศึกษาวิจัยให้เข้าใจเรื่องราวต่างๆ มาสังเคราะห์เป็นปรัชญาที่สูงขึ้น ถ้าเอาปัญญาออกไปใช้ที่ตรงนี้ เพราะฉะนั้นมหาวิทยาลัยทั้งๆ ที่มีผู้ใช้ทรัพยากรของสังคม ควรจะเป็นพลังของความถูกต้องทางวิชาการและจริยธรรม เพราะไม่ค่อยเป็นที่ตรงนี้ผมคิดว่า มีเหตุผลอย่างน้อย 3 ประการคือ 1. เกิดจากการขาดการปรับทัศนคติ การปรับมโนธรรม มหาวิทยาลัยเริ่มต้นที่จุฬาฯ เป็นแห่งแรก เริ่มต้นเพื่อจะผลิตคนไปรับราชการ ต่อมาเศรษฐกิจ เพื่อพุ่งขึ้นก็ผลิตคนไปรับใช้เศรษฐกิจ เพราะว่าเงินทองที่ได้มามหาวิทยาลัยได้มาจากภาษีทางอ้อม ส่วนใหญ่ รายได้ของรัฐบาลเป็นภาษีทางอ้อมที่ได้มาจากคนทั้งหมด เราได้รับใช้ส่วนเดียวไม่ถูกต้อง ไม่ได้ห้ามไม่ให้เราใช้การบริหารจัดการ ทั้งเรื่องชุมชน ทั้งข้าราชการที่ทำงานพัฒนา เป็นเรื่อง จริยธรรมมหาวิทยาลัยต้องทำให้ครบ ตรงนี้ยังขาดปรับมโนธรรม ก็ยังศึกษาแบบเดิมไปท่อง- หนังสือและไปรับราชการ ไปธุรกิจ แต่ขาดการพัฒนาตัวปัญญาที่จะมองเห็นอย่างเชื่อมโยง และก็เป็นโบราณกาลที่ตรงนี้ วิชาการต่างๆ ก็แยกย้ายกันออกไป คนนี้ชำนาญเรื่องดิน คนนี้สัตว์ สัตว์ ก็มีหลายประเภท สัตว์คู่คนม สัตว์ไม่ได้คู่คนม สัตว์มีปีก แยกย้ายกันไป บางคนชำนาญเรื่องกลบ บางคนชำนาญ เรื่องรำ บางคนชำนาญเรื่องข้าว ทั้งๆ ที่มันอยู่ในเม็ดเดียวกัน ทั้งข้าว ทั้งกลบ ทั้งรำ แต่ว่า แยกย้ายกันชำนาญเฉพาะส่วนนอกจากนั้นที่จริงยังเชื่อมโยงเรื่องคน เรื่องที่ดิน เรื่อง- ป่า เรื่องการเมือง มันมักจะมองไม่เห็นเพราะว่าแต่ละคนไปทำเป็นจุดๆ บางคนก็ว่ามันดี ทำวิชา- การให้มันชำนาญ มันต้องโยงกันมาสู่โบราณกาลให้ได้ ไม่งั้นไม่มีพลังตรงนี้ ขาดพลัง ตรงนี้ก็

มีความหมายเข้าไปสู่หลักสูตรเข้าไปสู่การศึกษา เข้าไปสู่ศิลปศาสตร์ ซึ่งมันอ่อนถึงแม้พยายามทำ ก็ทำเป็นส่วน ๆ และเอาส่วน ๆ นั้นมารวมกัน แต่ว่าตรงนี้ไม่ได้เข้าไปในเนื้อหาของอาจารย์ ของนักศึกษา แต่มันทำให้อ่อนที่หลัง มหาวิทยาลัยไม่มีพลัง เพราะสิ่งที่พูดมาคือ ความเชื่อมโยง เชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ ถึงจะออกไปเป็นพลังที่ถูกต้อง แม้แต่เรื่องใหญ่ ๆ เท่านั้นพอแยกดูเศรษฐกิจ อย่างเดียว แยกกันมันยังเกิดเรื่องเลย และนักวิชาการต่าง ๆ ที่แยกไปโยงก็กลับมา เมื่อก็ผสม ยกตัวอย่างนักฟิสิกส์ที่คิดทฤษฎี ดร.วิรุณ เป็นนักฟิสิกส์ ที่เก่งของจุฬาฯ ท่านได้เข้าเรื่องด้วย สิ่ง ที่คิดทางฟิสิกส์อาจจะไม่อันตราย แต่เรื่องระบบสิ่งแวดล้อม ระบบสังคม เราไม่ได้วิจัยลึกไปให้ดี ๆ แต่ต้องโยงกลับ ๆ ไปสู่โบราณกาล จะเกิดพลัง ถ้าเราเข้าตรงนี้ จะจับตรงนี้โยงไปทางจริยธรรม ถ้าเราเห็นความโยงใยของสิ่งต่าง ๆ แล้วเราจะมาตั้งคำถามว่าตัวเราสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ อย่างไร และเราจะสัมพันธ์อย่างไรจึงจะเกิดความถูกต้อง อันนี้คือจริยธรรม แต่ถ้าเราศึกษาแล้วปล่อยทิ้งไป แล้วทิ้งไปเรื่อย ๆ ไม่หวนกลับมาเลย ปล่อยทิ้งไปหมด ไม่เคยกลับมาถึงส่วนรวมของสังคม และมาถึงตัวเอง ให้เกิดการศึกษารื่องต่าง ๆ. ...แม้แต่จะศึกษาต้นไม้ สัตว์ ศึกษาอนุ ศึกษาอะไร ถ้าเราเชื่อมโยงกลับมให้เห็นองค์รวม และกลับมาที่ตนเองด้วยมันสัมพันธ์กับนโยบายทั้งหมดทั้งมีความรู้ลึกซึ้งด้วย เชื่อมโยงด้วย ทั้งเรื่องจริยธรรม เรื่องจิตใจตัวเอง ประการที่ 2 ผมคิดว่าเราขาด วัฒนธรรมความรู้ และค่อนข้างขาดการเห็นคุณค่าความรู้ และตรงนี้เป็นเรื่องใหญ่ของมหาวิทยาลัยที่จะต้องทราบให้ได้ ตรงนี้พูดบางทีเข้าใจยาก ตัวอย่างเป็นรูปธรรม พระเจ้าอยู่หัว และ สมเด็จพระเทพฯ ทรงเป็นตัวอย่างของคนที่สนใจความรู้ ไม่ว่าจะเสด็จที่ไหนมีนิทรรศการที่แสดงความรู้ ท่านใช้เวลา 3-4 ชั่วโมง ในโทรทัศน์ก็ถ่ายภาพ ชาวบ้านก็บอกว่าเมื่อไรท่านจะเลิกสักที ก็ถ่าย แต่พระเจ้าอยู่หัวไปดูเรื่องอย่างนี้ นี่เป็นตัวอย่างคนที่สนใจความรู้ และบางคนจะพูดตรงนี้มีมัน สำคัญอย่างไร ความรู้ช่วยให้บ้านเมืองอยู่รอด ถ้าเราสืบย้อนหลังไป จะเห็นว่า ร.5 ร.4 ท่านสนใจความรู้ และท่านลองคิดถึงว่าฝรั่งเศสมาล่าเมืองขึ้น มันล่าหมดแล้ว รอบ ๆ บ้านเรา มันยึด ไปแล้ว แต่ว่าสองพระองค์ทรงเป็นนักปราชญ์ ตัวความรู้ที่สำคัญ ความรู้ช่วยให้บ้านเมืองอยู่รอด ญี่ปุ่นเห็นได้ชัดเจน ญี่ปุ่นเป็นคนมีวัฒนธรรมความรู้สูง เวลาเขาแพ้สงครามโลกครั้งที่แล้ว โดนระเบิดปรมาณูหมดล้มละลายหมดแต่ภายในไม่กี่ปีมันฟื้นตัวเร็ว กลายเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ เพราะตัวความรู้ วัฒนธรรมความรู้มีค่อนข้างสูง ชอบศึกษาความรู้ ของเราเดิมมาร่ำรวย มีปลา-ในน้ำ มีข้าวในนา ไม่ต้องใช้ความรู้เท่าไร ๆ ก็อยู่รอดสบาย ๆ พอสังคมเปลี่ยนแปลงไป ผู้คนเพิ่ม-ขึ้นมาก ปัญหายุ่งยากสลับซับซ้อนขึ้น ถ้าเราขาดวัฒนธรรมความรู้ ผมคิดว่าตรงนี้มหาวิทยาลัย ต้องเข้ามาจัดและสร้างวัฒนธรรมความรู้ ถึงแม้เรามีโรงเรียน มีมหาวิทยาลัย ก็ไม่ค่อยมี วัฒนธรรมความรู้เท่าไร เพราะว่ามันขาดวัฒนธรรมความรู้ เรื่องสุดท้ายอันที่ 3 คือระบบราชการ

ก็คงพัฒนาอย่างนี้ได้ยาก การมาเป็นผู้บริหารก็มีลักษณะของมัน ว่าใครจะมาเป็น ทำไม่ถึงมาเป็น ก็มีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนา จากผู้บริหารเรื่องนั้นเรื่องนี้ ตัวอาจารย์โดยใช้วิธีการที่ไม่เป็นทางการ เข้ามารวมตัวกันจะเป็นผู้บริหาร การเป็นตัวแทนพรรคมันคิดไม่ได้ ธรรมชาติมันไม่ให้ ตัวแทนที่นั้งอยู่ไม่รู้ว่าคณะเขาจะว่าอย่างไร ไม่รู้ว่าท่านคณบดีจะว่าไง ไม่รู้ว่าท่านอธิการจะว่าไง เวลาประชุมอะไรให้ส่งผู้แทนมาเขาจะเลือกคนที่มีปัญหาและส่งมาเป็นตัวแทนประชุม พวกนี้ไม่ทำงาน ผมเผชิญมาเยอะ เอาคนที่เต็มใจมาทำไม่เป็นทางการ คนชอบทางการก็ไม่มี เอาไม่เป็นทางการมาร่วมกันและใช้เวลาในการก่อตัว ทีมคณบดี ทีมอธิการบดีเปลี่ยนไปเท่าไร คณะนี้ยังอยู่ เพื่อช่วยจุฬาฯ ถ้าเราไปเอาล้าพังกกับพวกบริหารจะไม่มีความต่อเนื่องจะขาดวิชาการต่อเนื่องยาวนาน แล้วจะเจ้าไปเล่นการเมือง ไม่ว่าใครที่จะทำอะไรให้สำเร็จเขาจะต้องพึ่งพาคณะเช่นกัน